

УДК: 316.722+165.75
Примљено: 18. октобра 2010.
Прихваћено: 25. новембра 2010.
Прегледни рад

Српска политичка мисао
број 4/2010.
год. 17. vol. 30.
стр. 253-272.

Жељко Симић

Београд

ЛЕВИ-СТРОС ИЗМЕЂУ МЕТОДОЛОГИЈЕ И ОНТОЛОГИЈЕ

Сажетак

Овим радом аутор покушава да укаже на теоријску парадоксалност Леви-Стросовог разуђеног и обимног мисаоног опуса. Аналошким преносом методе лингвистичке генеративне хијерархичности родоначелник антрополошког структурализма успео је да покаже како је немогуће разумети било који сегмент бивствовања „примитивних“ заједница уколико се непрестано нема у виду да мисаоно-праксеолошким тоталитетом влада један метаонцепт, којим се стабилизује њихов онтолошки статус. Али, проширивањем методолошких ингеренција Леви-Строс је апсолутизовао методу до нивоа на којем управо она, метода, постаје не само нужни меритум сваке истине о човековој психи и његовој социјалној средини, већ и њено „ентелехијско“ остварење. Управо у тој стратегији аутор уочава скривену Леви-Стросову потребу да универзалне увиде структуралистичког поступка преиначи у догме, које је немогуће подвргнути научној провери. Ова склоност Леви-Строса може се, према ауторској анализи, најпрегнантније разумети у његовом покушају да фиксира један десубјективизовани свет чији се генератор значењских утисака налази у структурисаним процедурама друштвеног утицаја, а из којег је искључена свака персонална доживљајност.

Кључне речи: метода, епистема, онтологија, структура, радиоцентризам, социјални обрасци и десубјективизација.

У референтној литератури, као што је познато, сматра се општеприхваћеним да је међу интелектуалним великанима модернитета управо Леви-Строс онај који никада није одступио од постулата, рецимо тако, „ортодоксног“ структурализма - при чему се „ортодоксија“ прећутно везује за стриктно методолошко и интерпретативно праћење ставова Сосир-Јакобсонове лингвистике.

Већ и сам по себи овај став сматрамо спорним, и ускоро ћемо се позабавити оним што налазимо да се открива као иманентна парадоксалност Леви-Стросових налаза и то оног часа када *свим њиховим имплицитним поукама и одјецима* (а не само онима који се тичу успешности изоловане методолошке примене) покушамо да нађемо место у строго рубрицираном и дефинисаном оквиру „изама“ западне мисли. Важније од те парадоксалности (али и, видећемо, као ревалоризовани агенс најтешње повезан с њоме) јесте о оно што почива у чињеници да нас је средишња идеја овог рада довела догле да у структурирацију-у-дејству (јер је за проблем устројства личности свака другачија тек пуки апстракт) пре видимо „текстуру“ него „скриптуру“, онда када јој тражимо значење и потенцијал за разумевање функционисања људске психе.

И још нешто може бити чудно. Наиме, у односу на једно питање које се као критичко већ одавно утемељило у односу на Леви-Стросово дело - а оно гласи: колико је оправдано изводити безостатне методолошке translације из домена лингвистике у домен друштвене реалности, односно, није ли неминовно потребно извести значајно *редукционистичко одстрањивање* чињеница да би се сложеност социјалне праксе приказала као илустрација математички прецизних једначина - ми смо склони да Леви-Строса *бранимо*. Разлог и за овај став чини нам се јасним: правилност симболичког компоновања и интенционално-шифрираних односа и понашања унутар друштва уопште није спорна, напосто зато што није споран ниво на који се односи Леви-Стросова елаборација. Да структурисаност (и каква) постоји и око нас, у нашем свету, подрбно смо сазнали и од других мислилаца, напосе од Фукоа!

Људско друштво, то се чини неоспорно, у односу на појединца функционише као својеврстан *протетички* систем. Леви-Строс уопште не пориче и убедљиво показује да су те системске „протезе“ разноврсне (у поређењу између примитивних и цивилизованих друштава), иако им је *систематичност* заједничка. Али, уколико су те протезе различите и у свом формативном повратном ефекту на појединца и на њихово властито уобличујуће друштво, није нам јасно зашто се не поставља следеће питање: који је онда *интринсички* разлог да једна култура производи једну, а друга ефективно и проспективно сасвим различиту системску атрибутивну мрежу пожељних својстава? Да је Леви-Строс то питање уопште поставио, и то преко свог прећутног саглашавања са кантовском априорношћу структуришући моћи човековог менталног склопа - тек би то био ниво упитности у којем бисмо са овим аутором могли да

полемишемо; али он у таквом нивоу, баш као ни поменути Фуко, није упитаношћу учествовао¹.

Одавно је већ утврђено да је главни ток западне мисли напросто заражен фундаменталним током рациоцентризма који модус две инвестиције структурисаности одговорне за уобличење основне слике стварности модерног западног човека - то су структура умне категоризације реалитета (са апсолутизованом *ego-cogito* центрацијом) и „епистемска“ структура (врсте и праваца посредованости знања) социјалних релација (у значењу за чије „археолошко“ одгонетање дугујемо Фукоу) - схвата као *универзалну*. И управо ту се указује *побочна линија* на којој Леви-Строс *укупним дигнитетом* својих специјалистичких налаза подрива на поједине правце и школе филозофске мисли (од којих једној представља корифејску фигуру), него својеврсни имплицитни расуђујући етноцентризам који захвата ниво етноцентризма дубљи од оног (временом већ популарно познатог) на којем се обеснажује презир према „дивљој мисли“. (Јер тек тај ниво о којем говоримо *чини могућним* да уопште и дође до толиког појавног разликовања између „дивље“ и „цивилизоване“ мисли). Нас, према томе, занима управо то шта је и колико Леви-Строс *посредно* учинио да нас овласти да управо за тај ниво затражимо право расправе.¹⁾

Утолико ће наше разматрање Леви-Стросових налаза још мање но у случају других аутора осећати дуг уобичајеној и свакако веома исцрпно претресеној страни његових примарних остварења. За потребе овог рада све њих можемо сажети у готово општепознате ставке - између осталог и зато што је огољени принцип структурализма, то јест примена инваријантне мреже варијабилних дистинктивних означитеља који на себи носе тоталитет значењске категорије, у погледу етнологске грађе много мање дискурзивне него истраживачке природе. Дакле, само да бисмо одужили потребу за оквиром, поновимо да је Леви-Строс у својим првим радовима надасве доказивао како у примитивним друштвима, упркос огромној појавној и материјалној разноликости, постоји својевр-

1) Сличну примедбу, након подробне анализе различитих фактичких домета Леви-Стросове истраживачке методологије и филозофске спекулације, упућује и Едмунд Лич у својој студији о Леви-Стросу: „...евидентни културни подаци којима Леви-Строс манипулише веома су површни. Иако је већина нас вољна да прихвати да су структуре које он излаже манифестације једног несвесног менталног процеса, ја се лично не могу сложити са њим када инсистира на тумачењу Несвесног као *атрибута заједничког целокупног човечанства, а не као атрибута одређеног појединца или одређене културне групе*. Међутим, као што је већ запазио Иван Симонис, мада је Леви-Строс у почетку намеравао да открије структуру људског мишљења, на концу нам је што шта рекао о структури естетске перцепције.“ Едмунд Лич, *Клод Леви-Строс*, НИП Дуга, Београд, 1972, стр. 140.

сна „инфраструктура“ која са крајњој правилношћу (које корисници нису свесни) управља свим облицима социјалног понашања.

И уопште, и не само узгред, поменимо да је Леви-Строс такође утврдио да је манифестни одраз ове инфраструктуре логичког типа заправо однос *размењивања*. Ово откриће лако може бити потцењено, а нама се чини веома битним. Најпре, размењивање подразумева циркулацију добара било које врсте који управо у узајамним односима процене одржавају свој узајамни идентитет. Осим тога, размена објеката, заправо, тако утврђује реферишући „транзакциони“ оквир, а то је да се размењени објекти на пресудан начин вредносно *потврђују* један кроз другог. Рекли бисмо, отуда, да категорија размењивања не значи ништа друго до продужавање и „расађивање“ *узајамности као кохезивног принципа* који се протеже на дословно све оно што „примитивни“ човек активно перцепира као природу - будући да је Леви-Строс утврдио три основне размене које детерминишу цели друштвени живот: размењивање речи, роба и жена, а чиме је покривен цели природни универзум. Уколико претпоставимо да утанчавано размењивање реферише на имплицитну присутност својеврсног „природног уговора“, онда се испоставља како се размењивањем за онтолошког гаранта позива *целовитост* - која као неисцрпни колектор омогућава *кружење* размењиваних објеката - те се тако на крају испоставља да размењивање, на најдубљој равни и примарно, није ништа друго него *функција интегративности*, а тек потом начин друштвеног *опстанка*. Занимљиво је да се, колико нам је познато, Леви-Строс никада није темељно бавио чињеницом да западна цивилизација заправо више уопште не познаје социјалну институцију *размењивања* (у оригиналном смислу), јер је ова одавно замењена оном купопродаје, а чији је, опет, одрживи еталон *акумулација*, односно дебалансни и дезинтегративни захват у односу на узорак расејавања природне повезаности који прожима размењивање.

Из ове дигресије, тако, већ можемо екстраховати пример онога што смо наговестили као парадоксалност Леви-Стросових налаза: многи појединачни резултати његових непроцењиво вредних истраживања на терену пружају могућност отварања питања чије непознанице превазилазе задржавање на оној епистеми која постулира респектовање строгог структуралистичког кључа интерпретације (а о једном типичном ескапистичком маневру на који обавезује та епистема види нашу последњу наведену фусноту). Реч је, мислимо, најпросто о томе да су аналитичка прецизност и индуктивна селективност Леви-Строса-истраживача *епистемолошки* далеко значајнији од његове филозофско-структуралистичке об-

раде добијених података.²⁾ Ти *подаци* а не њихове интерпретације, обједињени у Леви-Стросовом класификујућем кључу који је био толико успешан зато што иманентно реконструираше код њихове (података) примарне продукције и колекторског одржавања, тако рећи супериорно говоре сами за себе на платформи једног *тотално* - а не само прагматски - вреднованог хуманитета, платформи коју је својом етичком мисијом *такође посредно* Леви-Строс витално инаугурирао.³⁾ Не треба, дакле, ни помињати да подаци, којима је Леви-Строс подарио тако потресно убедљив укупни транслаторни смештај, сами за себе говоре убедљивије од било ког тумача.⁴⁾ (Убрзо ћемо видети како.) И овде одмах нотирајмо две тачке за које ћемо изложити Леви-Стросове закључке, али ћемо се потом на њих осврнути и нашим коментаром.

Прво, постојање *несвесне* „инфраструктурне“ матрице размењивања представља симболичку комуникациону трасу преко које се изводи бескрајна прометна варијабилност конкретних решења. Друго, и истовремено, та инфраструктура увек реферише на један средишњи значењски нуклеус чије се очување, или одржавање детерминишуће присутности, у колективној свести интерпретира као не само витално егзистенцијално, већ и као онтолошки утемељујуће.

Класичан пример из првих Леви-Стросових радова - који одмах пратимо његовом властитом елаборацијом - јесте онај о фундаменту забране инцеста и инфраструктурним егзогамијским мрежама које предодређују могућне релације између сродничких група.

- 2) „Кроз његова дела провлачи се све израженија тежња да његова открића у вези са чињеницама које универзално карактеришу несвесне процесе људске мисли буду проглашене догмом. У почетку, Леви-Строс се, једноставно задовољавао генерализовањем своје примарне схеме бинарних опозиција и убацивањем посредничких термина међу њене елементе... међутим, однавдна се чини да овај његов систем у целини прераста у неку врсту пророчанства које се само од себе испуњава и које је немогућно подвргнути провери, зато што га је, по дефиницији, немогућно оповргнути.“ Е. Лич, *нав. дело*, стр. 145. Лич даље наводи типичан пример из *Митологика* у којем Леви-Строс податке „са терена“ које се не уклапају у његову схему једноставно проглашава таквима да не противрече његовом тумачењу, већ га, како каже, обогаћују још једном димензијом!
- 3) Уосталом, многи редови Леви-Стросових студија одишу овом најдубље хуманистичком оријентацијом, која ипак није прерасла у својеврсну приоритетно „доживљајну“ експланаторну стратегију интеграционизма. На пример, на завршетку последњег тома *Митологика*, Леви-Строс каже како правилно схваћени хуманизам „не може почети са собом самим, већ мора ставити свет пре живота, живот пре човека, а поштовање других пре сопствених интереса“. Клод Леви-Строс, *Митологије III*, Просвета, Београд, 1983, стр. 420.
- 4) „Суштинска вредност Леви-Стросовог доприноса“, пише Е. Лич, „није формалистичко трагање за бинарним опозицијама, те њиховим мултиплицираним пермутацијама и комбинацијама, већ уистину поетски распон асоцијација које он развија током своје анализе: сложеност не ствара збрку, него омогућује открића.“ *Исто*, стр. 146.

Заједнице, као не само међусобно упоредиви ентитети, већ и као - у структуралистичком закључку - заправо најмање јединице које у себе сабирају прерогативе субјективитета, на различите начине (и са различито бројним члановима у једначини) решавају проблем индивидуализације *фигура* (ово је, наравно карактеристично: индивидуализација се завршава на нивоу *фигурисаности*) чији статус одржава мрежу стабилном. При том је овај принцип, односно захват формализације односа између јединица (то јест сродника чији је индивидуалитет у овој матрици исцрпљен сродништвом) као формативних категорија друштва, у свим случајевима истоветан. Ова закономерност је толико строга, да омогућава и пробно-комбинаторно конструисање система сродништва који још нису познати у пракси.⁵⁾

Наравно, Леви-Стросова хипотеза се на основу овог налаза природно шири у правцу идеје да су не само системи сродства, који аксиоматски штите регенеративну динамику и опстајање, већ и сви други аспекти психо-социјалног живота „примитивних“ заједница, можда покривени сличним системима, то јест „темељним структурним плановима“. Због тога се, поред екскурзија у примитивну уметност, у својим каснијим делима он сасвим окреће структуралистичкој обради митова и с њима повезаног тотемизма, примењујући исте поступке анализе као и у случају одгонетања инфраструктуре сродства (односно размене жена).

Митови су Леви-Стросу захвални медиј и због њихове нарративне матрице на коју се још очигледније, и тематски, могу применити лингвистички методи анализе. Иако неисцрпно приповеда о заплетима митова, Леви-Строс то чини, наравно, само да би показао како није фабулација оно што је пресудно у њиховом конструисању, већ оно што назива универзалном граматиком митског кода, а што је, другачије речено, композитна *значањска референца* која покрива увек исту намену и поенту - митови о пореклу, о културацији, о открићу ватре, о потопу, итд., пре него што су део колективног духа, изражавају *колективну потребу* која је на огромном разуђеном простору заједничка свим припадницима једне цивилизације, односно - *фукоовске епистеме*.⁶⁾

5) Учинимо и ми, као и сви други тумачи, омаж Редклиф-Брауновом проналаску таквог система сродства код аустралијских племена којег је претходно сам Редклиф-Браун најавио као очекивано постојећи.

6) Тек да бисмо указали докле иде Леви-Стросово напрезање да пошто-пото наметне структуралистичку формализацију, поменимо пример са почетка *Митологија III*, у којем тврди како се један конкретни мит јужноамеричког племена Тукуна не може објаснити уколико се на њега не примени парадигматски систем којег је Леви-Строс екстраховао из митова северноамеричких урођеника!

Реч је о серијалном преношењу конфигурационе мреже у којој се конкретни симболи мењају од племена до племена и од народа до народа, али драмски код остаје непромењен. Чињеница да инвентивност „означитеља“, уз логичку доследност њиховог уклапања, постиже фасцинантне домете у *дугом периоду*, Леви-Стросу сасвим оправдано не говори само о стабилној несвесној усађености и синхронијском притиску једном заданих система да себи прилагодје конкретна историјска збивања (јер: „Јасно је да ће историја и демографска еволуција увек пореметити планове које су мудраци замислили“),⁷⁾ већ се упушта и у постулирање присуства онога што (рекли бисмо не баш срећно) назива „логичким операторима“, који су у ствари својеврсне чврсте категоријалне перцепције које чак и различитим генерацијама, и у битно измењеним условима, одржавају стабилном митску матрицу једне заједнице. Овде, међутим, мислимо да се у Леви-Стросовом закључивању поново поткрада грешка механичког свођења свих запажања на фаворизовани експланарни кључ, иако нека од њих, по нама, управо траже изразито преиспитивање домета самог тог кључа. Навешћемо пример.

Један, мислимо, битан случај тиче се примећеног својства неких „дивљих мисли“ (Леви-Строс га везује за све „класичне земље тотемске организације“) да организациону схему спољњег света консолидују тако да у сопствену (онтолошку) матрицу (идентитета - јер увек је напоследку о њему реч!) активно (јер тотем представља такорећи тотално мобилизујуће везивање) укључи и вантотемске јединке, чиме диференцијална функција као да немало губи смисао недодирљиво-искључивог остваритеља аутосигнификантности! Сâм Леви-Строс о овоме пише како се често „губи из вида да је једна од основних функција тотемских класификација да разбије ту затвореност групе у себе саму и помогне стварању појма који приближно одговара појму човечанства, у коме не постоје границе између група⁸⁾.

Ово је несумњиво изванредно запажање, али Леви-Строс преко њега прелази сврставајући га у пример деловања једног „логичког оператора“ који омогућава „истовремено одређивање статуса појединаца у групи и проширивање групе ван њеног традиционалног оквира“,⁹⁾ иако је очигледно реч о контрадикцији. У ствари, оно што Леви-Строс овде чини јесте нехотично етноцентричко по-сваку-цену подвођење оног што је можда (јер ни у ком случају

7) Клод Леви-Строс, *Дивља мисао*, Нолит, Београд, 1978, стр. 209.

8) *Исто*, стр. 223.

9) *Исто*, стр. 222–23.

није проверено) својеврсно испољење крајње интегративне мобилности свеколиког доживљајног регистра у рационално-априорну схему, која је у искључивом облику, ваљда, тек дистинктивна одлика „цивилизованог“ човека. (Најзад, зар је уопште и могуће тотемистичку индентификацију сводити на логицистичку пројекцију рационалитета у духу западне мисли? - што Леви-Строс *заиста чини целим својим опусом*, будући да га, као што ћемо видети, приврженост структурализму обавезује на *прогон доживљајности*.)

Управо изнесеним примером задовољићемо се као уводном илустрацијом оног што смо назвали „парадоксалношћу“ Леви-Стросовог ангажмана. Намера нам је да, пре него што пређемо на излагање нашег виђења (или пре реконструкције) разлога тој парадоксалности, сумирамо све конкретне примедбе у два основна врела погрешних расуђивања - таква из којих, сматрамо, углавном проиходи оно што бисмо назвали конкретним Леви-Стросовим превидима или, пак, концептуално-зависним и олаким прелажењима преко алтернативних објашњења.

Пре свега, поћи ћемо од горе констатованог, наизглед већ самог по себи разумљивог Леви-Стросовог става да се на примеру „примитивних“ заједница најочигледније може испратити несвесно деловање конгитивних матрица које делују сасвим истоветно логичким прескриптивним обрасцима што их неосетно намеће наша научна слика света. Али већ и у овом, такорећи аксиоматском, ставу ми препознајемо сусрет два различита издања Леви-Строса. Прво је оно објективног истраживача опремљеног методом која најадекватније кореспондира са грађом која се истовремено крајње диверсификована „означитељима“ у наизглед неразумљивим правцима, али и праћена једнако крајњом строгошћу придржавања од стране њених корисника. Нема никакве сумње да је тек примена структуралног приступа у анализи (којом се превазилазе недостаци функционализма и формализма) допринела стварању увида да је иза конкретног представног изобиља могућности проникла у симболичку конфигурацију која путем непрекидног низања опозитних парова распростире мрежу тумачења чија је тежња да покрије целину реалитета.

Тако се с успехом читава застрашујућа тотемска збрка напослетку своди на прецизно функционисање једног језика који следи иста правила као и они познати. „Помоћу специјалне номенклатуре, створене од животињских и биљних израза (и у томе је његово једино особено својство), тобожњи тотемизам само изражава, на свој начин (данас би се рекло помоћу посебног кода), корелације и опозиције које се могу формализовати и друкчије... Тотемизам се

стога своди на изванредан начин формулисања једног општег проблема: учинити тако да супротност, уместо да буде препрека за интеграцију, послужи њеном стварању.¹⁰⁾

Осим тога, Леви-Строс је, захваљујући истој методолошкој позицији, понудио и прави кључ за разумевање посебне врсте примитивне симболичке креативности коју ће назвати техником „бриколажа“ (од *bricolage*, на француском језику, рецимо, „кућно мајсторисање“, или, практично, „направи од чега можеш“), а којом се доказује како је „примитивном“ уму при избору употребљених митских „означитеља“ (или других ритуално конципираних а структурално уобличених обичаја и техника) заправо једино стало до обделавања и сталног анимирања матрице којом одржава свој идентитет као смислену сраслост са природним универзумом.¹¹⁾

Најзад, Леви-Строс је аналошким преносом методе лингвистичке генеративне стратификованости (узастопност дистинктивних нивоа од поларизације фонема, преко „семантичких“ или „граматичких“ модела тотемске персонификације, до строго корелативне ритуалистике социјалних понашања) успео да покаже како је немогуће разумети било који сегмент бивствовања „примитивних“ заједница уколико се непрестано нема у виду да мисаоно-праксеолошким тоталитетом влада један мета-концепт, такав да у крајњој линији стабилизује њихов онтолошки статус (премда ово није Леви-Стросов омиљени израз.)

Али то би требало да буде све што се могло добити методолошким исправношћу. Последњим редовима смо желели само да покушамо са представљањем прага на којем Леви-Строс неопазиче престапа у своје друго, по нама странпутично издање: реч је напросто о проширењу методолошких ингеренција, таквом у којој управо метода (баш као и код Лакана *апсолутизовани језик*) постаје не само нужни меритум сваке истине о људској психи, већ и њено, рецимо слободно чак и тако, „ентелехијско“ остварење! И одмах ћемо навести редове који вероватно најбоље тестирају ову тезу, али и показују како се одвија прелаз на који мислимо:

10) Клод Леви-Строс, *Тотемизам данас*, БИГЗ, Београд, 1979, стр. 117.

11) Осврћући се на *објективну страну* Леви-Стросовог извештаја о начину лова Хидатса-Индијанаца из *Дивље мисли*, Личов закључак иде у истом смеру (наравно, задржавајући се тек на критичкој примедби): „Глобално посматрана, Леви-Стросова анализа нам показује да су - по мишљењу Хидатса-Индијанаца - практичне, економске ствари као што су лов и земљорадња, неразлучиво испреплетене са ставовима према космологији, појму светог, хране, женама, животу и смрти, а неоспорно да је такав однос дијаметрално супротан нашем савременом обичају који прописује да се, ако нам је стало да уживамо углед рационалних научника, чињенице и вредности морају до краја раздвајати. Наш начин мишљења је производ једне Културе отуђене од Природе: мисао Хидатса-Индијанаца потиче из Културе интегрисане са Природом.“ Е. Лич, *нав. дело*, стр. 147-148.

„Свака разина друштвене стварности изгледа као неопходан саставни део без кога би било немогуће схватити друге разине. Обичаји воде веровањима, а веровања техникама; међутим, различите разине се не огледају једноставно једне у другима: оне међусобно дијалектички дејствују на такав начин да се човек не може надати да ће упознати једну од њих, а да претходно није проценио - у њиховим односима опозиције и корелације - *институције, представе и ситуације*. У сваком од ових практичних подухвата, антропологија само потврђује хомологију структуре између човекове мисли на делу и човековог предмета којим се она бави. Методолошка интеграција суштине и форме одражава, на свој начин, једну битну интеграцију: интеграцију метода и стварности.“¹²⁾

Примедба коју овде упућујемо тиче се Леви-Стросовог транспонованња заокруженог обрасца властите (модерно-западњачке) гносеолошке традиције на сазнајни регистар „примитивног“ човека. Неоспорна је чињеница да модерном човеку Запада стварност посредује нешто што се одиста своди на континуирано и свепримењиво методолошко оперисање: наука, заправо, и није ништа друго него поистовећивање субјекта са корпусом методолошких процедура. Овде се, међутим, нешто превиђа: научна методолошка егзекуција се уопште не завршава на рубрицирању пасивног реалитета, односно она се не задржава на прагу проналажења модалитета који би уму био прихватљив за интеграцију у затечену кодираност природног света: наука преко технике, све више и најзад тотално, заправо насилно моделира природни реалитет и конструише његову измењену верзију којом, *логично*, супституише не само природу, већ и целокупну стратегију опхођења која би, као примарна, била деривирана из разумевања и неоскрнављеног преузимања природне организационе матрице (иако, наимае, човек не може *знати* каква је она, он бар остаје у њеном регистру све док као ултимативни циљ одржава *интеграцију са њеном укупношћу*).

Свега овог, јасно, уопште нема код „примитивног“ ума: он преузима реалитет онакав какав му се представља и интегрише се с њиме *самим тим што не преступа праг његовог декомпоновања*. Зато је, мислимо, крајње погрешно дописивати безостатну прожетост и зависност од методе - коју ми познајемо и која је код нас одиста подигнута до значења врхунског егзистенцијалног „тотема“ псеудореалитета - у сасвим другачије и сведено оперативно-дистрибутивно значење које „метода“ има код „примитиваца“. Разлог зашто Леви-Строс упада у ову грешку тиче се његове *резулутне одлуке* да потпуно игнорише третирање круцијалног домена субјективног

12) Исто, стр. 120.

доживљаја као уопште легитимног за разумевање битних тачака персоналног одношења према реалности, које сматра искључивом дедукцијом социјалних образаца. Убрзо ћемо показати из каквог је дословно формулисаног програма потекла ова одлука која је предодредила читав истраживачки пут овог аутора, али претходно ћемо изнети запажање о једном скривенијем, а суштински детерминишућем чиниоцу који је проведен кроз овакав избор и који је далекосежно одредио његове импликације.

Сматрамо, наиме, да се у позадини поново налази једно рационалистичко тумачење Несвесног. Размислимо: чак и пре него што артикулација стигне до учењавања наше методолошке зависности у „примитивни“ ум, комплетно дедуктивно здање структуралистичке априорности већ је пројектовано на аксиом *несвесности* операција „дивље“ мисли, по аналогији како са несвесношћу знања о употреби језика, тако и (као што смо рекли: маскиране) заробљености цивилизованог ума у мреже сопствене методолошке „инфраструктуре“. Као интелектуални лидер читавог владајућег антрополошког приступа, Леви-Строс већ подразумевано сматра непобитним да је „примитивни“ човек, управо и као модерни „цивилизовани“ *несвесни* роб таквих априорности менталних категорија, које нужно исходе у стварности која је не логицистички посредована (ово је еуфемизам), него техницистички *тоталитаризована*. Ово је потпуно нетачно! - али кардинална нетачност се може увидети тек уколико цивилизовани човек *иступи* из матрице прописаног доживљаја који опредељује шта је оно на чему персоналитет почива као парадокс епицентралног „несвесног избора“, и схвати како код „примитивног“ (или, племенитије, „древног“ човека, којег призива рецимо Хајдегер) постоји један потпуно другачији *фундаменталан претходећи избор*. Тај избор *није несвестан зато што је отклоњен од свести, него зато што је проведен кроз супстрат сваког доживљаја као претпоставке свих свесних короларија* (односно, фундаментални несвесни избор имплицира једну свесност чије је свепрожимајуће присуство такво да га економија свести више уопште не мора регистровати).

Речито исто то на прегнантнији и илустративнији начин: уколико је код модерног западног човека „несвесним“, или тачније свесно-непромишљаним (али стално иманим у виду градијента сваког атрибутивног излива свесне пажње) темељем *доживљаја* персоналитета постала чињеница *мислености* (континуитета тока самосвесности) коју прекида тек сан, потребно је пронаћи начин да се уживимо у једнаку легитимну могућност да је „примитивном“ човеку нешто сасвим друго *изабрани* персонални темељ који

из себе најпре такорећи „еманира“ скриптуру основне доживљајне оријентације, а она потом детерминише све конкретне структурације (чији *начин* реализације, којег открива Леви-Строс, дели са модерним човеком Запада).

Укратко, ако је праосновни *credo* (а у ствари центрипетално језгро доживљајној) пребивања у технички посредованој стварности „Мислим, дакле постојим“, размислимо колико тога се мења уколико је аналогни средишње-центрипетални исказ древног и примитивног човека, рецимо, „Једно сам са свима, дакле постојим“?

Да ли „примитивни“ Бороро-човек заиста верује да је велика ара? Свакако да не одговара чак и Леви-Строс, али се његово тумачење завршава позивањем на оно што једино познаје као модерни цивилизовани човек: „примитивац“ по њему, на крају крајева, само слуша своју (детињасту) варијанту оног истог логичког императива којем се повинује и развијенији цивилизовани рођак подносећи диктат „свог“ научног погледа на свет. Из тога неминовно следи да цивилизовани рођак само вештије и дубље у несвесно потискује своју „глуму“ (лакановски фантазам) повиновања социјалним обрасцима симболичко-структуралног типа. Ово је погрешно. Јер, зашто се не може помислити како „примитивни“ човек у свом свесном прихватању ритуалистике заправо изводи *конзервишући избор присутности једног сасвим другачијег циља своје „глуме“*?

И управо то је друго врело Леви-Стросових превиђања: питање индивидуалног аспекта мотивације који је, међутим, јасном програмском одлуком прогнан из спекулативне релевантности код овог аутора. Ваља признати да је Леви-Строс сâм признавао како његова методолошка одлука захтева да буду постулирана два независна поретка: онај којим смо се и досад бавили разматрајући његове ставове, то јест систем у којем се налази конкретни предмет истраживања (релације сродства, тотеми, мит, као означитељи) и поредак којег образује појединац својим властитим инкорпорирањем елемената првог система у животну праксу (начин перципирања, поимања, усаглашавања). Леви-Строс је сматрао да између ова два система постоји дисконтинуитет, и да пажњу антрополога завређује само први. Оваква би одлука и остала истраживачки легитимна, да из њених ограничења сâм Леви-Строс није преступио у домен најдубљих гносеолошких спекулација. Имајући то на уму, и враћајући се метафоричној реторици којом смо поентирали горње излагање, сада можемо поставити следеће диференцијално (у односу на Леви-Стросову искључивост) питање:

Да ли се сме као неопозиво тврдити да појединац, чак и ако се налази у савршено склопљеном културално-индуктивном пољу, одржава несвесну „глуму“ (подсећамо, овај термин користимо због потенцирања једне свесно образложиве сврховитости оног што се изводи несвесном рутином) свог непрепознавања колективног епистемолошког обрасца, само зато што исту „глуму“ примењују сви око њега? Другим речима, да „глуму“ изводи искључиво и *сама по себи* таква генина предиспонираност за „глумљено“ посредовање до реалитета? Или пре постоји пресудан удео такорећи тематског (фундаментално несвесно опредељеног) циља „глуме“ који само користи предиспонирајућу основу менталног склопа као *средство* свог остварења?

Да ли су савременици третираних епоха цивилизације Запада свесни фундаменталне епистемске матрице која сврховитим пласирањем знања организује свеколику егзистенцију у узастопном подређивању једној епистеми? Свакако нису, иначе не би чekali Фукоа да је археолошки открива. И даље, да ли се пласирање знања остварује путем институционалне макро-структурације, с једне, и структурације исказно-лингвистичког универзума, са друге стране? И ово је неоспорно, и у томе препознајемо мобилизацију тачно одређених менталних категорија (или Леви-Стросових „оператора“).

Али - и ово је пресудно - није ли управо Фукоова тврдња да се епистеме мењају начином тоталног рекомпоновања дискурзивне праксе, потврда да мора постојати својеврсна иницијална преоријентација чија се *изборност* (на нивоу несвесне а сврсисходне „глуме“) састоји макар у томе да се припадници епохе неким дубинским покретом „отварају“ провоцирању криптичним циљевима дате епистеме? Друго објашњење заиста не видимо. А управо овој претпоставци потврду даје имплицитна порука целокупног Леви-Стросовог истраживачког подухвата: колико год да је битно снажно хуманистичко и афирмишуће откриће да „примитивне“ културе на методолошки или логички сличан начин организују реализације својих „дискурзивних пракси“, још је битније могло бити - да су се из њега могле развити поуке - сазнање да доминацији једног профила „дискурзивне праксе“ и његове селективне структурације, *претходи* различити фундаментални избор чији тип највише личи на прожимање једном финалистичком интуицијом, коју потом реализује мобилизација свих нивоа „криптоструктура“. Сада смо, верујемо, још потпуније овлашћени да поставимо питање: одакле се, или „у име“ које инстанце унутар психе, намеће такав, можемо рећи, пре-епистемски избор?

У досадашњем току смо такорећи разоткривали амбијент оправдања за такво питање за које још увек, међутим, нисмо стигли до адекватног идиома помоћу којег би се могао лоцирати одговор. Али ће нам, верујемо, управо промишљање онога што Леви-Строс *није* уврстио у своју концепцију - а при тако изузетно прецизној и тачној класификацији и експозицији података - дати путоказ према бивственој терминологији којом би се одговор могао остварити.

(Али, пре тога, само ћемо поменути још један извор Леви-Стросовог доприноса разумевању епохе. Реч је о томе да је као дубоки познавалац и посвећени тумач „примитивних“ култура он у свакој прилици непоколебљиво износио свој став о моралној надмоћи и и вишем општехуманом нивоу живљења култура које је проучавао у односу на модерну европску цивилизацију. Као да је принуђеност да буде бранилац онога што је само по критеријумима располагања силе експанзивности требало да буде брањено, довела Леви-Строса у положај парадоксалне неупитаности о разлозима тог неупоредиво надмоћнијег „моралног“ и, још трагичније по модерна друштва, проспективног кредибилитета „примитиваца“. *Тужни тропи* - а можда је индикативно да је реч о раном делу које је можда као ниједно потоње савршено уравнотежено са својом претензијом - великим својим делом представљају израз безостатног Леви-Стросовог дивљења. Зар су доследна приврженост етичким вредностима и, рецимо, данас све популарнија и ургентнија, фасцинантна „еколошка свест“ заиста тако неинструктивни подаци за разматрање?)

Преостаје нам, дакле, да као веома значајне расветлимо разлоге под чијим је утицајем себе задржао на прагу оне врсте - бар публиковане - упитаности коју смо овде сугерисали. Уколико су наше тезе исправне, сасвим је очигледно да оне исходе из укључивања експланаторних ресурса који напросто изостају из Леви-Стросовог асортимана: утолико смо на почетку разложно изјавили да заправо и не може бити говора о полемици. Наша идеја је овде, према томе јасна: ако је већ непобитно да је Леви-Строс стратешком одлуком искључио као вишак оно што је претходно сâм препознао као легитиман извор у начину проблемске рецепције његове грађе (а ми смо, пак, своје примедбе постављали из претпоставки и позивања на сагледавање које проширује једностраност и методолошку зависност Леви-Стросовог приступа) - онда бисмо можда у оном *искљученом* од стране овог аутора могли тражити даљу потпору консеквентној линији овог рада и оснаживању горње упитаности.

Срећом, овог пута није потребно реконструисати изглед одбачених извора. Леви-Строс је са задивљујућом искреношћу и карактеристичном прецизношћу сâм то учинио, не ускративши чак

ни разлоге нити епистемолошке афинитете који су га на *искључивање* навели, као и на прелиминарне гносеолошке амбиције које је сматрао релевантним за домен његове специјализације. На нама је само да кратко размотримо навод који следи и прилог добијен тим разматрањем искористимо као увод у следећи сегмент наше анализе.

„Спогицао сам се“, пише Леви-Строс „о феноменологију уколико из ње произлази континуитет између доживљеног и стварног. Могу се сложити и признати да прво обухвата и објашњава друго, али сам од своја три учитеља [то су Маркс, Фројд и геологија; наша напомена] научио *да је пријелаз између та два реда неповезан*; да, ако хоћу да досегнем стварно, треба *најпре да одбацим доживљено*, па макар их касније морао опет уклопити једно у друго у објективној синтези ослобођеној сваке сентименталности. Што се тиче мисаоног покрета, који замало што се није расплинуо у егзистенцијализам, учинило ми се да је супротан ваљаном резонирању због склоности *коју показује према субјективним илузијама*. То уздизање особних брига на достојанство филозофских проблема излаже се великој опасности да се изроди у шипаричку метафизику, допуштиву са становишта дидактичног поступка, али врло опасну ако треба да допусти титрање с оном мисијом, што је намијењена филозофији, док наука довољно је ојача да је замијени, а која се састоји у томе да се схвати биће у односу са самим собом, а никако у односу са мнош. Мјесто да сруше метафизику, феноменологија и егзистенцијализам су завели двије методе да би јој нашли оправдање.“¹³⁾

Као што видимо, ступање, са *Тужним тропима*, на велика врата интелектуалног утицаја било је код Леви-Строса праћено зачуђујуће оштрим негирањем целокупног корпуса идеја две конкурентске школе мишљења. У ствари, проблем је још и тежи, будући да Леви-Строс не одбацује стратешке приступе или експанаторне платформе филозофских праваца, већ ампутира читаве комплексе података чије порекло - у крајњој линији - почива у широко схваћеној интроспекцији, и којима је првенственом пробојем психологије као науке призната релевантност сазнајног капацитета, а које Леви-Строс представља као реметилачке, варљиве или по сазнајној валидности заправо фиктивне.

Па ипак, чак ни ово сагледавање стварне равни спорења није најпрецизније: стварна мета Леви-Стросове дисквалификације јесте једна имплицитно сасвим другачије конфигурисана представа о човеку ка којој се, макар и само алузивно и тешко пробијано кроз „густо ткање“ крајње софистицираних анализа, протежу разуђени

13) Клод Леви-Строс, *Тужни тропи*, Загреб, 1960, стр. 54. Наш курзив.

рукавци феноменолошких или егзистенцијалистичких спекулација - и ту је представу Леви-Строс желео да такорећи сасече у корену.

Са друге стране, самоувереност која избија из његове искључивости само је одраз свести о располагању аргументацијом која ће се узајамно снажно поткрепљивати са, у то време готово помодно преомћним, структуралистичким приступом закључивању о последњим чињеницама „науке о човеку“. Када се, дакле, поново саберу закључци овог рашчлањавања, испоставља се да је егземплатна и веома поучна Леви-Стросова грешка у томе што је, охрабрен методолошком успелашћу примене структуралистичке анализе, консеквентном дискурзивном применом од њених постулата креирао једну *прелиминарну слику* о универзалном устројству људске природе, којој су, међутим, неки аспекти чињеница са терена изгледали као пореклом иритирајуће блиски „превазиђеним“ схватањима метафизичких или трансценденталних субјективних „фантазија“.

Као што је сосировска лингвистика учењем о апсолутној означитељској формативној доминацији „увела ред“ у маштовите спекулације о језику тако што је семантички ниво изместила у секундарни апстракт, Леви-Строс је прелиминарном сликом о „дијакритичкој“ априорној уређености апсолутно свих испољавања људске психе (то јест премрежаношћу свих вољних аката - укључујући и говор - социјално-симболичким скриптурама) покушао да фиксира један *десубјективизовани свет* чије се генератор значењских утисака налази у структурисаним процедурама друштвеног утицаја.

Закључимо: када смо у горњој анализи хипотетички указали на вероватно постојање једног фундаменталног „преепистемског“ *избора*, дотакли смо се категорије која *аксиоматски* изостаје из структуралистичког концепта. (А овде је појам *изборности* тим више непријатељски уљезан, јер није реч о обичном конативном аспекту вољности којег структурализам Лакановог и Леви-Стросовог типа релативно лако разлаже као фантазам свесности, већ о таквом избору који, заправо, *утемељује* онтолошку оријентацију оперативности изведене из самог Несвесног, односно митског - јер, није тешко уочити да под митским Леви-Строс превасходно подразумева дискурс утицаја из којег је успешно одстрањен субјект казивања.)

Уколико би се ма и најблеђом алузијом допустило увођење експанаторног потенцијала изборности, био би урушен најдубљи постулат структурализма. Леви-Строс је, тако, у наведеном цитату заправо превентивно бранио сопствени дериват структуралистич-

ке концепције на најосетљивијој концептуалној тачки: јер *изборност* на коју мислимо не значи ништа друго него непознати вишак значења који измиче тотализујућој релационој игри означитеља. И Леви-Строс је у ствари веома проницљиво лоцирао одакле, као из извора суптилног фундаирања категорије изборности, прети највећа опасност - реч је о феноменолошком учењу о *инвенционалности* које својим дискурзивним репертоаром (што је и практично потврдило у својој психолошкој варијанти гешталтизма) заиста може успешно реализовати хипостазирање *природно-несвесне изборности*. (Овим је уједно и ослободио изборност излишног баласта навивно его-вољности - у којем је правцу, такође, водио у Хусерлов заокрет изведен у његовим последњим делима).

Овде, међутим, стижемо до скривене жижне дилеме на коју бисмо и ми морали дати одговор да бисмо оправдали узастопно коришћење међусобно поричућих експланаторних стратегија: како је могуће да структуралистички приступ буде истовремено и тако очигледно ефикасан кроз методолошку компатибилност са дејством-у-реалитету предмета анализе, али и да програмски једнако очигледно представља заправо парцијалну платформу када је потребно изводити целовите закључке?

Одговарајући на ову дилему, овде се опраштамо од Леви-Строса, износећи ревидирање, или пре допуњавање изворног структурализма концептима којима он није располагао, или није знао како да их интегрише, у свом интерпретативном репертоару; остајући круто привржен Сосировом моделу као својеврсном недодирљивом „епистемолошком оператору“. (Мада се, мислимо, у позној фази свог делања, тачније на крају *магнум опуса* којег представљају *Митологике*, Леви-Строс напоследку неочекивано и на довитљив начин дистанцира од претензија на коначно и безусловно разумевање природе мита: у *Пресном и печеном* и он фигуру тумача замењује оном креатора, те тако, након што је успео да сугестивно демонстрира постојање јединственог „граматичког“ кода митова са пространства целе Америке, он у закључку истиче како његова обрада тих митова представља само још једну њихову верзију! Ово признавање је, међутим, могло да буде и другачије формулисано: уместо да се поставља као зналац смештен *унутар* митске културе, он је сада неко ко споља, једним у суштини имитативним чином, реконструише процедуру уобличавања јединственог мита. А ово заправо врхунско стваралаштво у *Митологикама* није ништа друго до величанствен захват креативне интенционалности.)

Прво, морамо се поново вратити, и сада са намером коначног разјашњавања, до формалне равни од које је све и почело: до јези-

ка. Сосирова лингвистика напосто није довољна за разумевање целе тајне језика и свих димензија његове употребе. Суштина је у томе да у самом употребном говору не постоји онај дисконтинуитет (међусобно неутицање, неусловљавање, немешање) између сфера означитеља и означеног који је главна инспиративна претпоставка Леви-Стросове стратагеме - и отуда се цели Леви-Стросов категоријални основ једним потезом открива као селективан и недостатан.

Фонетски ниво, којим без сумње влада закон бинарних опозиција, у реалности - то јест у целовитом луку који води од гласовних законитости формирања речи, преко „граматолошких“ модела састављања реченица, па до интерсубјективне равни изражавања у коју се уливају струје из перцептивних, когнитивних и конативних извора - представља тек почетак онога са чиме заиста располажемо у конкретном довршеном облику, а што су језички искази над којима се, дакле, у настајању изводи низ узастопних прерада. Штавише, новија истраживања показују да се онај крајње рестриктивни скуп изабраних, фонетско-дистинктивних укрштања (издвојених из готово безбројних могућности) која творе модел за генерисање речи, не може посматрати изван утицаја семантичког поља. Ово је онда свакако, у смислу шире формалне утемељености, завршни ударац концепту елиминације „субјекта“ по аналогiji са лингвистичком, то јест са анализом која епицентралност функционалне пресудности значења дислоцира у погон одржавања комбинаторике колетивитета симболичких означитеља ма које врсте.

Zeljko Simic

LEVI-STRAUSS BETWEEN METHODOLOGY AND ONTOLOGY

Summary

The author tries to show the theoretical paradox of widespread and extensive thinking opus of Lévi-Strauss. Founder of anthropological structuralism was able to show by analogical transfer of generative hierarchy linguistics method that it is impossible to understand any segment of the primitive community's existence without constantly awareness of meta-concept that stabilize their ontological status managed praxeologically totality. Strauss absolutise method by enlarging its methodological competencies to the level when it becomes indispensable merits of truth for each man's psyche and its social environment. In that strategy the author notes the Strauss's hidden need to alter structur-

alist procedure into dogmas that cannot be subjected to scientific verification. Strauss's inclination is most evident in his attempt to capture the depersonalized world with generator of meaningful impressions located in structured procedures of social impact, and which does not include any personal experience.

Key words: method, episteme, ontology, structure, social patterns and depersonalization.

ЛИТЕРАТУРА

- Едмун Лич, *Клод Леви-Строс*, НИП Дуга, Београд, 1972,
Клод Леви-Строс, *Митологије III*, Просвета, Београд, 1983,
Клод Леви-Строс, *Дивља мисао*, Нолит, Београд, 1978,
Клод Леви-Строс, *Тужни тропи*, Загреб, 1960,

